

Pár postřehů

z 1. konference Naší přírody

Text: Jan Moravec / Foto: redakce

Začátkem prosince se v Olomouci uskutečnila 1. konference Naší přírody. Tématem byla péče o (nejen) bývalé vojenské prostory z hlediska ochrany přírody.

Když se na mě někdy před rokem obrátili přátelé z redakce Naší přírody s nápadem uspořádat odbornou konferenci na nějaké aktuální téma ochrany přírody a dotazem, jestli bych do toho „šel s nimi“, rád jsem přikývl. Témat se samozřejmě v hlavě hned začalo honit několik, ale jedno dominovalo. Vojenské prostory. A to zdaleka ne jen kvůli v té době hodně diskutovanému rušení vojenského újezdu Brdy a dalšímu osudu této liduprázdné krajiny uprostřed Čech. Fenomén vojenských prostorů – zejména těch bývalých – působí v ochraně přírody tak trochu jako rozbuška. Na jedné straně území z přírodního hlediska srovnatelné či někdy

dokonce překonávající ty nejnámější rezervace, na druhé straně nekonečně rozlehlé plochy do jisté míry se vymykající všem dosavadním postupům ochrannářského managementu. Téměř na cokoliv tu člověk sáhne, je z nějakeho hlediska kontroverzní.

Že je to téma skutečně „horké“ dovědčil i ohromný zájem, který konference vyvolala. Dorazilo více jak dvě stovky účastníků napříč státní správou, neziskovkami i akademickou obcí a většina vydržela celý ten informační maraton až do konce.

Nemá smysl zde vypisovat vše, co v tom podzimním úterku v luxusních prostorách olomouckého hotelu Clarion zaznělo, ani kdo všechno zde vystoupil. Zájemci si mohou podrobné materiály včetně videozáznamů a prezentací většiny vystoupení dohledat na webových stránkách konference www.konference-priroda.cz. Leccos na toto téma bylo i v nedávné době v Naší přírodě publikováno (vybrané články ke stažení na výše uvedených stránkách v sekci K tématu). Dovolím si uvést jen několik nesouvislých subjektivních postřehů a shrnutí.

Ústředním motivem celé konference byla disturbance, tedy „lidským jazykem“ narušení. Myšleno především narušení půdního povrchu, ale

Pohled do přednáškového sálu při zahájení konference

v širším slova smyslu i narušení vývoje, kterým každé přírodní společenstvo ponechané bez zásahu prochází. Právě disturbance, a to velmi intenzivní, avšak nahodilá v čase i prostoru, je tím, co odlišuje vojenská cvičiště od zbytku krajiny a co zajišťuje jejich úžasnou druhovou rozmanitost. Co zde umožňuje žít vedle sebe druhům s naprosto odlišnými ekologickými požadavky, co vytváří pro některé velmi vzácné druhy poslední oázy ve stále více unifikované středoevropské krajině. A co se tak špatně nějakým cíleným, plánovaným managementem napodobuje. Jak uvedl ve svém shrnujícím příspěvku Pavel Marhoul ze sdružení Beleco, klasický management travinobylinných společenstev – tedy kosení či oplůtková pastva – vojenským cvičištěm spíše škodí, protože také směřuje více či méně k unifikaci ploch, a jsou tak dnes v podstatě jen dva způsoby, jak toto zajistit: kontinuální pastvou velkých býložravců, nebo pojezdy těžkou technikou. Mediálně známým představitelem pastvy je u nás sdružení Česká krajina se svým projektem „divokých koní“, „praturů“ a zubrů v bývalém vojenském prostoru Milovice, ten však z programu pro zaneprázdněnost potenciálních přednášejících nakonec vypadl a tak tento směr nakonec reprezentoval jen Otto Denstorf, představující zkušenosti z Německa. O to více prostoru bylo věnováno těžké technice. Tanky, BVP, offroady, bránování i strhávání vrchní vrstvy půdy buldozery. Podrobné výzkumy důsledků těchto opatření na různé skupiny organismů (obojživelníci, listonožci, korýši, motýli, vegetace) představili Oldřich Čížek ze sdružení Hutur a Blanka Mikátová z Agentury ochrany přírody a krajiny.

Jednoznačně z nich vyplývá pozitivní vliv, přesto se i v laických i oficiálních kruzích tyto metody mnohdy setkávají s nepochopením a odporem. Jak dokumentovala Blanka Mikátová na sporu s Českou inspekcí životního prostředí ohledně pojezdů tanků v lokalitě Na plachtě. Na druhou stranu v několika příspěvcích zaznělo, že i management těžkou technikou může za určitých okolností uškodit a není možné ho nasadit kdekoliv a kdykoliv jen proto, že je to zrovna „v módě“; vždy by mu měl předcházet podrobný biologický průzkum lokality a vždy by měla být dobře zvážena jeho intenzita.

Třetí managementové opatření, které se konferencí táhlo jako nit, je řízené vypalování. Hodně se mu věnovali hosté z Německa Sabine Stein a Otto Denstorf, kde mají velmi propracovanou metodiku a dobré zkušenosti. U nás, byť je vypalování součástí mnoha metodických příruček i schválených plánů péče, je – jak upozornil Martin Hanousek z Velkojarměřského pozemkového spolku – protiprávní (zákon o protipožární ochraně ho zakazuje bez možnosti

Přednášející Sabine Stein – zahraniční host z Německa

Generální partner konference

Blíž přírodě

Záštita konference

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Spolupracující organizace

beleco

*O vojenských újezdech
a ochraně přírody přednášela
Arnoštka Jelínková
z Ministerstva obrany ČR*

udělení výjimky) a pokud se přesto někde děje, je to „na dobré slovo“, s hrozbou vysokých pokut. Velkojarměřský pozemkový spolek inicioval změnu zákona, která by umožnila v odůvodněných případech ochrany přírody udělení výjimky z tohoto zákazu, tak uvidíme, jak se bude situace vyvíjet dál.

Téměř ikonou vojenských cvičišť jsou lupenonozí korýši, konkrétně listonoh jarní a žábronožka letní. Jde o druhy, kterým periodické louže vzniklé pojezdy těžké techniky velice svědčí. Jan Sychra z Masarykovy univerzity v Brně shrnul historický i současný výskyt těchto druhů, z něž vyplynulo, že zatímco v minulosti byl vázán na nivy velkých řek, v současné době je jeho těžiště právě ve vojenských prostorech. Často jde o místa, kde historicky, před vznikem cvičiště, není široko daleko o výskytu těchto korýšů žádná zmínka. Existuje domněnka, že se šířily právě na pásech tanků a obrněnců, které byly mezi jednotlivými cvičišti převáženy. Apropo, přestože tihle korýši rozježděné cesty milují, Jan Sychra upozornil, že při malém počtu tůní a v případě slabých populací může příliš častý pojezd těžkou technikou naopak způsobit jejich vyhubení.

Biotopem, který je na existenci vojenských cvičišť v našich zeměpisných šířkách téměř závislý, protože skoro všechny zbývající plochy (s výjimkou pískoven) byly zalesněny či zastavěny, jsou váté písky. Této problematice se věnovali zejména dva příspěvky – Jaromír Šíbl z Bratislavského regionálního ochranného sdružení představil projekt, který je realizován u našich slovenských sousedů, v prostoru Vojenského obvodu Záhorie, a Ivana Jongepierová z Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty seznámila s problémem tzv. Moravské Sahary. I přes nezpochybnitelné přírodní hodnoty vátých písků je tlak na jejich zalesňování ohromný; lesníci i část veřejnosti má z písečných dun takřka panickou hrůzu a pro lesníky je stále ikonou Jan Jindřich Bechtel, kterému se podařilo v polovině 19. století Moravskou Saharu zalesnit (zatímco z pohledu přírodovědců je „téměř kriminálním“, jak Ivana Jongepierová podotkla). V souvislosti s přírodní památkou Bzenecké cvičiště upozornila Ivana Jongepierová na paradox, že zatímco území by velmi pomohl jakýkoli pojezd a tento je dokonce i ve zpracovaném plánu péče, do území platí přísný zákaz vjezdu, podpořený ještě mechanickými zábranami.

V několika příspěvcích zaznělo, že jednou z výhod bývalých vojenských prostorů je jediný vlastník veliké plochy pozemků (často stát či obec), se kterým lze domlouvat i managementové zásahy v rozsahu při běžné rozdrobené struktuře vlastnických vztahů v podstatě nedomluvitelné. Martin Hanousek však upozornil i na odvrácenou stranu této skutečnosti – pozemky bývalých cvičišť jsou často státem prodávány k nejrůznějším

účelům, a to i v případech, kdy je známo, že jde o přírodně velmi cenné území či je tam dokonce připravováno vyhlášení přírodní rezervace. Jako pozemkový spolek s tímto problémem často zápasí. Nezbyvá než závidět model ochrany bývalých vojenských prostorů v Německu, který představil Otto Denstorf ze Spolkové nadace pro životní prostředí (Deutsche Bundesstiftung Umwelt – DBU). Při této státní nadaci existuje od roku 2007 dceřiná společnost DBU Naturerbe, která převzala od státu většinu zrušených vojenských cvičišť do svého vlastnictví a pečuje o ně jako o cenné přírodní dědictví.

Přístup Němců byl zajímavý ještě z jednoho pohledu – neřeší opatření pro jednotlivé druhy či skupiny druhů, ale výhradně jen zachování daných biotopů. S tím, že ostatní je „na přírodě“.

Většina příspěvků, které na konferenci zazněly, se týkala pozemků a péči o ně. Zcela se vymykala přednáška Petra Orla z Českého svazu ochránců přírody Nový Jičín, který představil projekt návratu orla skalního do České republiky. Orli byli sice vypouštěni v prostoru Moravskoslezských Beskyd, avšak někteří jedinci si následně vybrali jako svůj domov Oderské vrchy, tedy vojenský újezd Libavá, kam za nimi přilétli i další orli ze Slovenska. Ukazuje se, že vojenský prostor, nejen díky ideální konfiguraci terénu, ale zřejmě i díky tomu, že vzhledem k jeho rozloze se zde najdou relativně rozlehlé oblasti, kde orli (ani jejich potenciální potrava) nejsou rušeny ani veřejností, ani armádou. Právě zde došlo k prvnímú zahníždění orlů skalních v České republice po více jak sto letech.

Na závěr se sluší poděkovat. Lidem z Naší přírody za zorganizování této akce, všem přednášejícím za řadu zajímavých informací a cenných zkušeností, a především společnosti NET4GAS, která svým finančním příspěvkem umožnila, aby se konference vůbec uskutečnila. ■

▲ *Prezentace časopisu a sdružení Naše příroda, o. s.*

▼ *Odborný program se zaujetím sledovalo přes 200 účastníků*

